

Wiebe Brouwer

Water scheppen met een lepeltje

Het laatste jaar met mijn demente moeder

Eerst moet je je geheugen verliezen, al is het maar bij stukjes en beetjes, om te beseffen dat het geheugen ons leven bepaalt. Leven zonder geheugen is geen leven... Ons geheugen geeft ons verbanden, is onze rede, ons gevoel, zelfs ons handelen. Zonder geheugen zijn wij niets...

LUIS BUÑUEL

Voor iedereen die voor mijn moeder heeft gezorgd

Inhoud

Deel I, In het buitenland.....	5
Deel II, Naar huis	79

Deel I

In het buitenland

Beste Francien,

Misschien heb ik vorige week wel het leven van onze moeder gered. Inmiddels zit zij weer als een vorstin op haar stoel en gisteren heeft zij zelfs voor de zoveelste keer een freelancer van het thuiszorgbureau het huis uitgezet, dus ook wat dat betreft is de toestand weer volkomen normaal, maar zonder mijn truc met het theelepeltje had zij nu niet meer geleefd. Ik was heel trots op mijn vondst, ook al zul jij die wel minder waarderen. Vraag mij niet waarom, maar als het erop aankomt zijn een broer en een zus het nu eenmaal nooit eens.

Die dinsdag had zij al een dag niet gedronken. Ze had veel pijn en zweefde tussen waken en slapen. Ze gaat dood, dacht ik. Mijn moeder gaat dood. Haar gezicht leek ook al op dat van iemand die dood is. Ze had al een etmaal geen slok meer genomen en dat kon ze ook niet. Zonder drinken gaat het hard en daarom had Lieke een pak rietjes gekocht. Geweldig natuurlijk, we boffen maar met zo'n hulp die van haar houdt als van haar eigen moeder. Zo overstuur als ik was, probeerde ik die rietjes direct, maar moeders mond was uitgedroogd zodat ze hem niet goed dicht kon doen. Bovendien had ze onvoldoende kracht; de twee keer dat ze zoog, kwam de verdunde limonade in het rietje maar een klein stukje omhoog. Niet meer dan een paar centimeter, lang niet genoeg om haar mond te bereiken. En toen bedacht ik die truc met het theelepeltje. Het werkte meteen. Ik schepte het vocht zo in haar mond. Niet veel, maar twee schepjes. 'Doe niet,' fluisterde ze, 'je morst.' Maar dat maakte me geen donder meer uit. Trouwens, ik morste ook helemaal niet. 'Het is gewoon water, moeder,' zei ik. 'Je hebt in geen dagen gedronken.' Ze keek me aan en zo zonder haar kunstgebit leek ze nauwelijks op mijn eigen moeder, maar haar ogen werden zacht. Ook al waren we dan bij de rand van de wereld gekomen, we hoorden nog steeds bij elkaar en ze besloot om de gok maar te wagen. Ze slikte.

‘Nu niet meer,’ zei ze direct daarna.

Twee pietepouterige theelepeltjes, daar komt een mens de week niet mee door.

‘Nog een klein beetje, moeder.’ En weer hield ik het lepeltje vlak bij haar mond. Deed ik daar goed aan? Ik weet wel wat we de dag ervoor op het kantoor van de thuiszorg tijdens het invullen van de terminaalverklaring hebben besproken. Nog wel vocht aanbieden, vond jij, maar alleen op uitdrukkelijk verzoek. Jij herhaalde toen ook dat je tegen antibiotica was. Maar vind je dat zelfs, Francien, als moeder geen dorst meer voelt of als zij te bescheiden of te verward is om te drinken te vragen? Je weet dat zij al lang niet meer beseft dat zij eigenlijk thuis is. Volgens haar eigen idee verblijft ze in een of ander soms prettig, soms hardvochtig pension, waar je natuurlijk niet op ieder moment eten of drinken kunt bestellen. Is zo’n staat van verwarring dan al voldoende om niet meer te mogen leven? Geloof me, als zij echt dood wil, dan geef ik het op. Ik weet heel goed dat onze vader destijds, omdat hij alzheimer had, geen antibiotica tegen zijn longontsteking heeft gekregen. Daardoor is hij vredig gestorven en bleef hem een hoop ellende bespaard, ook al heb ik stiekem wel eens aan de juistheid van die beslissing getwijfeld.

Maar kijk, daar ligt ze, onze moeder. Moet ik haar nu omdat ze van alle gedoe niets meer snapt en zij al twee weken pijn heeft het leven ontzeggen? Stel je eens voor dat jij zelf zo ziek zou zijn en dat je even geen kracht had om te drinken te vragen.

‘Hier,’ herhaal ik, ‘water.’

Ze heeft geen zin meer. Haar hoofd ligt weliswaar net hoog genoeg, toch valt het slikken haar zwaar. Weer kijken we elkaar in de ogen. Ze vindt mij vandaag uitzonderlijk bazig, zie ik. Waarschijnlijk vraagt ze zich af wat zij daarvan moet denken. Zeker, ik dring haar iets op. Maar is dat zo erg? Is het verkeerd als een zoon zijn moeder te drinken wil geven? Nee, besluit zij. Mijn onverwachte vasthoudendheid heeft zijn bezwaren, maar per saldo vindt zij die prettig en zij opent gehoorzaam haar mond.

Zo ging het, Francien. Iedere twee of drie minuten was zij mijn lepeltje weer vergeten en mocht ik opnieuw een paar schepjes bij haar naar binnen gieten, net zo lang tot zij driekwart glas op had. Die middag heeft Lieke mijn truc gekopieerd en ’s avonds heb ik het kunstje zelf nog eens herhaald. Tweeënhalf glas in totaal, meer dan genoeg om in leven te blijven.

‘Ik was er vanochtend een uurtje en haar aandacht betrof vooral mijn sjaal en mijn armband,’ schreef je zaterdag. ‘Ik hoop niet dat mijn eigen einde ooit zo zal zijn. Tot nu toe draag ik zelf alleen een niet-reanimerenpenning, maar nu zie ik de noodzaak om ook een niet-behandelverklaring te tekenen.’

Meende je dat? Aftakelen, ziek worden en sterven zijn natuurlijk niemands liefhebberij, maar dat in aanmerking genomen, vind ik niet dat moeder een uitzonderlijk zwaar lot beschoren is. Toegegeven, haar uit de hand gelopen griep ging gepaard met een delier. De donderdag en vrijdag daarvoor had ze haast onafgebroken gepraat, haar verzorgers konden er niet van slapen en tegelijkertijd was ze onbereikbaar. Ze kermde voortdurend. Nee, dat is weinig verheffend en als er daarna niets anders meer wacht, is het dubieus of het leven nog loont. Maar jouw twijfel reikte verder dan dat. Nu onze moeder onverwachts is herrezen en haar verzorgers zich met de toestand hebben verzoend, twijfel jij waarschijnlijk nog steeds. Moesten wij haar eigenlijk wel redden?

Uiteraard gaat het er niet om wat wij vinden. Het is de mening van onze moeder die telt. Wil zij nog leven? Een paar jaar geleden zei ze van niet, dat weet ik best.

‘Ja, voor mij had het niet hoeven,’ herhaalde ze toen keer op keer als ze vrolijk was, als ze somber was of als ze gewoon niet meer wist wat ze moest zeggen. ‘Maar ach, ze vragen het je nooit.’ Helemaal achter in mijn portefeuille zit nog altijd een dun, uit een ruitjesschrift gescheurd briefje, met rechts bovenaan plaats en datum en daaronder, in mijn meest keurige handschrift, de zinnen die zij mij drie jaar geleden dicteerde: ‘Ik wil het niet uitzitten als er toch geen uitzicht meer is.’ En: ‘Dat onnodige wachten op je einde als iedereen ziet dat het kansloos is, dat hoeft voor mij niet.’ Deze door mij opgeschreven boodschappen zijn door haar bekrachtigd met een stevige handtekening, waaruit geen spoor van aarzeling blijkt.

Alleen, wat betekent zo’n briefje? Twee jaar terug vroegen de artsen mij in het ziekenhuis of zij nog wel beademd moest worden. ‘Ja,’ besloot ik. Toen ze drie weken daarna opnieuw over haar doodswens begon, wilde ik toch eens weten of ik mij misschien had vergist.

‘Wat vind je? Had ik soms “nee” moeten zeggen? Dan had je nu al een maand op de Algemene Begraafplaats gelegen.’

Ze keek me aan en zweeg verschrikt. Dat reeds gekochte plekje boven mijn vader kon nog best even wachten.

Laat ik het niet mooier maken dan het is, ik heb moeder vorige week dinsdag niet na rijp beraad te drinken gegeven. Ik heb toen niet eens aan haar welzijn gedacht. Het was een opwelling. Ik stond nergens bij stil, ik wilde gewoon dat ze water zou drinken. Al na de eerste vier druppels wist ik wat mij te doen stond. Het hele glas moest zij krijgen. Die zin herhaalde ik steeds in mijn hoofd. Na elke paar schepjes keek ik naar het waterniveau in het Disney-glas uit onze jeugd en ik was zo tevreden toen dat eindelijk tot Goofy's schoen was gezakt. We zouden eens zien. Een paar dagen eerder was er nog niets aan de hand en nu zou iedere hoop op leven zijn geweken? Onzin! Moeder had al in geen etmaal gedronken en niemand deed iets! Machteld van onze thuiszorg, die die nacht bij haar sliep, was al genoeglijk gaan bomen over hoe goed het was dat zij weldra dood zou gaan. Want zo hard is het ook, Francien, een kind wil iedereen redden, maar ben je oud dan staan ze allemaal klaar om jou in je rolstoel naar de hemel te rijden.

Tijdens jouw bezoek zei ze zelf dat haar leven geen zin had, schrijf jij. Ze was helder en niet in de war, ze had geen pijn en haar eten en drinken gingen hap hap naar binnen. Volgens haar eigen zeggen was ze ertussen genomen. De mensen deden van alles tegen haar wil. Ze was er helemaal niets mee opgeschoten. Zo kon het niet langer.

Stof tot nadenken, vond je. Wat bedoelde je daarmee? Ja, ik kan haar in die woorden herkennen, maar volgens mij zijn ze niet vanzelfsprekend een doodswens. In mijn ogen klaagt ze vooral over de service van het 'pension' waar ze verblijft. Of is dat hetzelfde? Die vraag heb ik mij de laatste dagen vaak gesteld. Want inderdaad, als ik bij haar rondloop, zie ik weliswaar ons ouderlijk huis, bewaakt door een welwillende dame die door mij wordt betaald en die er het beste van maakt, maar moeder ziet iets heel anders. Zij is in haar ogen onderworpen aan een onverschillige directie, die alles uitsluitend heeft opgezet om eraan te verdienen. Een directie die haar, vanwege het gemak voor de firma, zelfs gebiedt te gaan slapen als zij zich nog fit voelt. Ze durft haar eigen keuken niet in omdat die volgens haar alleen voor het personeel is bedoeld en heeft ze dorst, dan vraagt ze niet eens om koffie of thee omdat ze meent dat ze alleen iets mag drinken wanneer dat van tevoren gepland is. De helft van de keren dat ik haar spreek, wil ze weten wanneer ze naar huis mag. (Uiteraard is het antwoord 'Maar moeder, je bent al thuis' daarbij ten strengste verboden, ook al heb ik die zin vaak geprobeerd, maar altijd zonder succes.

Het maakte haar driftig en daarna bleef zij vaak wel een uur van streek.) Maar een levenslang opgesloten gevangene die droomt van ontsnapping is toch niet automatisch iemand die dood wil?

Het kan raar lopen. Onze moeder was altijd bang dat jij, als streng katholiek, haar voor eeuwig in leven zou laten. En nu ben ik het die haar leven wil rekken. Waarom? Eigenlijk hoort alleen de wens van onze moeder te tellen, maar onwillekeurig laat ik me ook leiden door mijn eigen angsten en driften. Ik vrees de dood, dat zal het wel zijn. Daarnaast houd ik ook meer van het leven dan jij. Die niet-reanimerenpenning bijvoorbeeld, lieve Francien, wat is dat voor kul? Jij bent zesenzestig en je mankeert vrijwel niets. Ja, je hebt spataderen en je hebt twee keer kanker gehad, je man is ziek en je moeder staat aan het eind van haar leven. Maar Francien, het is lente en je woont in een huis aan de rand van het bos. Dat is toch geweldig? Hier in mijn eigen kamer zitten nu vlak onder het dak mussen opgewonden te tsjilpen. Mijn hoofdkussen is hooguit een meter van hun nesten verwijderd. Zoiets als 's ochtends wakker worden tussen de mussen, wie wil dat nou missen?

Maar, zul je zeggen, moeder voert de vogels niet meer. De voedertafel in de achtertuin, waarop zij vroeger dagelijks broodkorstjes legde, is zij vergeten. Zelfs onder het vogelhuisje bij de keuken hangt nooit meer een vetbol of pindaketting en we horen haar ook niet meer mopperen dat haar geliefde mussen, koolmezen en goudvinken door de kraaien worden verjaagd. Ze wordt nu gekweld door andere zorgen. Eergisteren bijvoorbeeld verwachtte ze twee onderwijzers. Carola van de thuiszorg liep zelfs mokkend de tafel te dekken, ook al was er niets te eten geregeld. Het was volgens onze moeder allemaal haar eigen schuld. Ze had die mannen nooit mogen uitnodigen. Nu was het te laat. Hoe kwam zij nou aan soep? En waarom was de ijskast zo leeg? Het was vooral griezelig dat ze die onderwijzers zo duidelijk voor zich zag. Ik kon haar alleen nog kalmeren door hun komst in twijfel te trekken, aan hun bestaan viel niets meer te doen.

Herinner jij je nog hoe het 's avonds na tien toeging in het verpleeghuis van onze vader? Al die boze bejaarden die door de donkere gang schuifelden en dan die stemmen die om een verpleegster riepen: 'Zuster! Zuster! Hoe heet ik?'

De gebeurtenissen maken me bang, Francien. Bang en moe. Zo moe dat ik de laatste dagen steeds meer tot jouw standpunt geneigd ben. Maar denk je toch eens in dat je zelf bent opgeborgen in een vreemd, streng pension en dat nota bene je eigen kinderen openlijk betwijfelen

of jouw leven nog zin heeft. Dat wil je toch niet? Ze moeten naast je zitten, luisteren en knikken en je af en toe vertellen hoe het ook al weer zat met je ouderlijk huis, je broers en je vader en moeder. En je te drinken geven, desnoods met een lepel.

***